

PL 157, 13101 HÄMEENLINNA

09.10.2014

155/00/2014

Oikeusministeriö

<POSTIOSOITE>

<POSTINUMERO JA -TOIMIPAIKKA>

Lausuntopyyntö 19.9.2014, OM 1/62/2013

LAUSUNTO LUONNOKSESTA HALLITUKSEN ESITYKSEKSI EDUSKUNNALLE LAIKSI RIKOSUHRIMAKSUSTA JA ERÄIDEN SIIHEN LIITTYVIEN LAKIEN MUUTTAMISESTA

Oikeusrekisterikeskus esittää lausuntonaan rikosuhrimaksua koskevan esitysluonnoksen johdosta seuraavaa.

Yleistä

Esityksen mukaan Oikeusrekisterikeskus huolehtisi rikosuhrimaksun täytäntöönpanosta sakon täytäntöönpanosta annetun lain mukaisessa järjestyksessä. Lähtökohta on, että täytäntöönpanotehtävä sopisi hyvin Oikeusrekisterikeskukselle. Eri yhteyksissä on asetettu tavoitteeksi, että valtiolle tulevien rikokseen tai rikkomukseen perustuvien seuraamusten täytäntöönpano keskitettäisiin Oikeusrekisterikeskukselle jopa yli hallinnonalojen rajojen. Siten olisi luontevaa, että Oikeusrekisterikeskus huolehtisi rikosuhrimaksun täytäntöönpanosta, koska maksua koskeva lainsäädäntö ja maksun hallinnointi muutoinkin kuuluisi oikeusministeriön toimialaan.

Voimaantulo

Rikosuhrimaksua koskeva lainsäädäntö ehdotetaan tulevaksi voimaan samassa yhteydessä, kun sakon ja rikesakon määräämisestä annettu laki, jäljempänä sakkomenettelylaki, (754/2010) tulee voimaan. Sakkomenettelylain voimaantulo on riippuvainen siitä, koska poliisi- ja oikeushallinnon tietojärjestelmiä saadaan kehitettyä vaadittavalla tavoin. Oikeushallinnossa sakkomenettelylakia koskevat muutokset on tarkoitus toteuttaa AIPA- järjestelmän ensivaiheessa. Rikosuhrimaksuja määräsivät myös tuomioistuimet rikosoikeudenkäynnin yhteydessä ja rikosprosessia koskeva toiminnallisuus on tarkoitus toteuttaa AIPA :n myöhemmässä vaiheessa. Jos rikosuhrimaksua koskevat säännökset saatetaan voimaan sakkomenettelylain voimaantulon yhteydessä, maksun johdosta on tehtävä tarvittavat muutokset nykyiseen RITU- sovellukseen, koska AIPA :n rikosprosessiin liittyvä toiminnallisuus ei ole käytävissä lain tullessa voimaan.

Rikosuhrimaksua koskevien säännösten voimaantulon kytkeminen sakkomenettelylain voimaantuloon on merkittävä riskitekijä. Sakkomenettelylaki on säädetty jo vuonna 2010 ja sen voimaantulo on viivästynyt alkuperäisiin suunnitelmiin nähden. Rikosuhrimaksun johdosta joudutaan sakkomenettelylain mukaiseen menettelyyn tekemään muutoksia, vaikka viimeksi mainittu laki ei ole vielä edes voimassa, eikä sen soveltamisesta ole kokemusta. Vastaavalla tavoin on esitetty, että sakon muuntorangaistusta koskevien uusien säännösten voimaantulo kytkettäisiin sakkomenettelylain voimaantuloon, joten samaan aikaan toteutettavien merkittävien säännösmuutosten aiheuttama riski kasautuu. Sakkomenettelylain voimaantulo on erittäin iso muutos erityisesti poliisihallinnossa ja sillä on huomattava vaikutus myös syyttäjien toimintaan. Tietojärjestelmämuutosten lisäksi sakkomenettelylain voimaantulo edellyttää poliisihallinnossa lähes koko henkilöstön perehdyttämistä uuteen lainsäädäntöön. Voidaan olettaa, että menee pitkä aika, ennekuin uuden sakkomenettelylain mukainen toimintatapa on vakiintunut. Sekä oikeus- että sisäministeriön hallinnonalojen voimavarat tulee varata toimenpiteisiin, jotka tukevat sakkomenettelylain voimaansaattamista eikä lain voimaansaattamista ole syytä vaarantaa samassa yhteydessä toteutettavilla muilla muutoksilla.

Suhde asianomistajalle tuomittavaan korvaukseen ja täytännönpa- no toisessa eu-valtiossa

Suomessa asianomistaja (uhri) voi esittää rikosasian yhteydessä rikoksen tekijää kohtaan korvausvaatimuksensa rikoksen johdosta. Rikoksen tekijä joutuu ulosottooperinnän uhalla maksamaan tuomitun vahingonkorvauksen. Vaihtoehtoisesti asianomistaja voi hakea rikosvahinkolain nojalla korvausta Valtiokonttorilta, jolloin tuomittu vahingonkorvaus siirtyy valtion perittäväksi siltä osin, kun rikosvahinkokorvausta on päätetty maksaa. Oikeusrekisterikeskus huolehtii valtion takautumisoikeuteen perustuvien rikosvahinkokorvausten täytäntöönpanosta rikoksen tekijöiltä.

Esimerkiksi Britanniassa uhri ei ole yksityisoikeudellinen asianosainen rikosasiassa. Uhrilla on mahdollisesti oikeus saada korvaus rikosuhrihastolta, jolle tuomioistuin määrää korvauksen maksettavaksi. Suomessa voitaisiin esitysluonnoksen mukaan tuomita oikeudenkäynnissä sekä vahingonkorvaus että rikosuhrimaksu. Rikoksentekijän maksuvelvollisuus olisi siten ainakin Britanniaan verraten osittain kaksinkertainen.

Koska Suomessa uhri on asianosaisena oikeudenkäynnissä, sakkopuitemääräyksen (2005/214/YOS) 1 artiklan b alakohdan iii) kohdan sekä puitemääräyksen voimaansaattamista koskevan hallituksen esityksen HE 142/2006 (sivu12) perusteella on ilmeistä, että ehdotettua rikosuhri-

09.10.2014

155/00/2014

PL 157, 13101 HÄMEENLINNA

maksua ei voitaisi lähettää sakkopuitepäätöksen perusteella perittäväksi toiseen EU-valtioon.

Täytäntöönpanokelpoisuus

Ehdotetussa hallituksen esityksessä tai ehdotetuissa säännöksissä ei oteta kantaa siihen, koska rikosuhrimaksun täytäntöönpanoon voidaan ryhtyä. Sakon täytäntöönpanosta annetun lain 2 §:ssä on säännös ko. lain mukaan täytäntöönpantavien saatavien täytäntöönpanokelpoisuudesta.

Sakon täytäntöönpanoon voidaan ryhtyä vain lainvoimaisen ratkaisun perusteella tai sellaisen ratkaisun perusteella, joka on pantavissa täytäntöön kuin lainvoimainen tuomio. Sakkomenettelylain mukaisessa menettelyssä määrätty sakkomääräys, rikesakko ja rangaistusmääräys pannaan täytäntöön kuin lainvoimainen tuomio. Valitus ei estä täytäntöönpanoa.

Valtiolle tuleva korvaus voidaan sakon täytäntöönpanosta annetun lain 2 §:n 3 momentin mukaan panna täytäntöön jo ei lainvoimaisen tuomion perusteella.

Sakon täytäntöönpanosta annetun lain 2 § :ään tulisi lisätä säännös, joka koskee rikosuhrimaksun täytäntöönpanokelpoisuutta. Luontevaa olisi, että täytäntöönpanokelpoisuus määräytyisi kuten sakolla. Tuomioistuimessa määrätyn sakon täytäntöönpanoon ei ryhdyttäisi ennen kuin ratkaisu on saanut lainvoiman. Sakkomenettelylaissa määrätyn maksun täytäntöönpanoon voitaisiin kuitenkin ryhtyä valituksesta huolimatta, kuten sakkomenettelylaissa määrätyn sakon täytäntöönpanoon. Olisi tärkeää, että molempien seuraamusten täytäntöönpano alkaisi samanaikaisesti. On oletettavaa, että sakkomenettelylaissa määrätystä sakoista ja rikosuhrimaksuista valitettaisiin vain harvoin. Valituksen käsittelevällä tuomioistuimella olisi näissä tapauksissa mahdollisuus ulosotto-kaaren nojalla määrätä täytäntöönpano keskeytettäväksi.

Vanhentuminen

Ehdotuksessa ei oteta kantaa siihen, koska rikosuhrimaksu vanhenee. Kohtuullinen vanhentumisaika olisi viisi vuotta lainvoiman saaneen ratkaisun antamisesta, kuten on myös sakoilla rikoslain 8 luvun 13 § :n perusteella. Jos vanhentuminen halutaan jättää vanhentumislain varaan, tästä olisi välttämätöntä ainakin mainita hallituksen esityksessä. Tällöin lopullinen vanhentumisaika määräytyisi ulosottoperusteen vanhentumista koskevan säännöksen mukaan ja olisi 15 tai 20 vuotta riippuen siitä, onko asiassa tuomittu vankeutta vai ei. Vanhentumislain perusteella määräytyvä vanhentumisaika olisi tarpeettoman pitkä, kun samassa asiassa määrätty sakko vanhentuisi jo viiden vuoden määräajassa.

Vanhentumista koskeva säännös soveltunee parhaiten lisättäväksi ehdotettuun rikosuhrimaksulakiin.

Korko ja ulosottomaksu

Koska ehdotuksessa ei mainita mitään rikosuhrimaksulle perittävästä korosta, maksulle ei korkoa kertyisi. Selvyyden vuoksi asiasta olisi syytä mainita hallituksen esityksessä.

Ulosottoperinnässä sakolle ei peritä ulosottomaksua. Ilmeisesti rikosuhrimaksulle kertyvistä suorituksista ulosottomaksu perittäisiin. Tätä kysymystä olisi kuitenkin hyvä pohtia hallituksen esityksessä. Rikosuhrimaksu lisää myös tässä mielessä erityisesti vähävaraisten henkilöiden maksutaakkaa.

Maksunsaantijärjestys

Ehdotetun velkojen maksunsaantijärjestyksestä annetun lain 6 §:n mukaan rikosuhrimaksu ei olisi viimesijainen saatava. Maksulla olisi vastaava etuoikeus kuin päiväsakoin määrättyllä sakolla ja uhkasakolla. Sakon täytäntöönpanosta annetun lain 13 §:n mukaan rahat kohdistettaisiin ensiksi rikosuhrimaksulle ja vasta sitten muuntokelpoisille sakoille. Tältä osalta ehdotus on maksuvaikeuksissa olevien henkilöiden kannalta kohtuuton. Ääritilanteessa henkilö joutuisi maksamaan rikosuhrimaksun, minkä jälkeen hänet haastettaisiin sakon muuntorangaistusmenetelyyn ja passitettaisiin vankilaan suorittamaan muuntorangaistusta. Oikeusrekisterikeskus vastustaa esitettyä järjestelyä.

Rikosuhrimaksun suuruus ja kohdentuminen liikenne rikkomuksiin

Ehdotuksen mukaan rikosuhrimaksu olisi määrältään vähintään 40 euroa. Päiväsakon vähin rahamäärä on nyt 6 euroa. Jos sakko määrätään päiväsakon vähimmän rahamäärän perusteella eli kysymyksessä on vähävarainen henkilö, rikosuhrimaksun rahamäärä suhteessa päiväsakkojen kokonaismäärään muodostuu kohtuuttoman suureksi. Esimerkiksi tyypillinen sakkorangaistus 10 päiväsakkoa á 6 euroa = 60 euroa nousisi yhteismäärältään 100 euron seuraamukseksi. Tässä tapauksessa seuraamusten yhteismäärä nousisi 40 prosentilla, mitä ei mitenkään voida pitää kohtuullisena. Ulosottoperinnässä maksuvelvollinen joutuisi lisäksi maksamaan ulosottomaksun, jolloin tosiasiallinen korotus olisi ainakin 50 prosenttia. Järjestelmä kohtelisi vähävaraisia henkilöitä erittäin epäoikeudenmukaisesti, kun otetaan vielä huomioon edellä tarkoitettu maksun kohdentamiseen liittyvä muutos.

Rikosuhrimaksua perittäisiin pääsääntöisesti liikenne rikkomuksiin syylistyneiltä tavallisilta maksukykyisiltä kansalaisilta. Useimmiten maksu perustuisi rikkomukseen, jossa ei ole lainkaan uhria tai asianomistajaa. Tässä mielessä ei olisi kyse lainkaan rikosuhrimaksusta vaan pikem-

09.10.2014

155/00/2014

PL 157, 13101 HÄMEENLINNA

minkin uudesta tieliikenteessä perittävästä maksusta, mikä asiantila olisi syytä tuoda avoimemmin esiin ehdotetussa laissa ja mahdollisesti myös maksun nimessä. Maksun nimi voisi olla esimerkiksi tieliikenteen seuraamusmaksu ja rikosuhrimaksu.

Kustannukset

Edellä esitettyyn viitaten rikosuhrimaksua koskevien tietojärjestelmämuutosten kustannuksia ei ole nyt enemmälti arvioitu. Koska maksu olisi seuraamuksena samankaltainen kuin valtiolle tuleva korvaus tai sakko, järjestelmämuutokset RITU- tai AIPA- järjestelmiin sekä sakko-rekisteriin voitaisiin toteuttaa kohtuullisin kustannuksin. Maksusta johtuva henkilöstötarve Oikeusrekisterikeskuksessa on luonnoksessa ilmeisen oikein arvioitu.

Johtaja

Ritva-Liisa Raatikainen

Täytäntöönpanopäällikkö

Tauno Aalto